

«VITA NUOVA» ДАНТЕ АЛІГ'ЄРІ В ІЛЮСТРАЦІЯХ ГРИГОРІЯ ГАВРИЛЕНКА

Для українських інтелектуалів 1960—1970-х років інтерес до поезії Данте був «духовною нішею» — звільненням від прискіпливого контролю соцреалізму, особливо консервативного в Україні. Діалог з Данте також виявився тісно пов'язаним із національно-визвольними ідеями шістдесятництва.

У 1965 році за редакцією мовознавця, унікального ерудита Григорія Кочура була видана в перекладі українською мовою «*Vita Nuova*» Данте. Перекладачі видання М. Бажан (ініціатор видання), І. Драч (автор післямови), В. Житник, В. Коротич, Д. Павличко, А. Перепадя в умовах жахливої духовної несвободи тих років продовжили культурну традицію літературно-мистецької дантеані. Видання «маленької книжечки» Данте стало значною культурною подією в Україні. До роботи над ілюстраціями «*Vita Nuova*» Микола Бажан, тоді — голова Дантистського комітету в Україні, запросив Григорія Гавриленка (1927—1984).

В українській графіці 1960-х років процвітала натуралистична ілюстративність, побутова описовість та сюжетна приземленість. Навіть найпрогресивніші художники та видавці віддавали перевагу експресивному декоративізму та гротесковому фолькстилю. Гавриленко був самотнім у поплухах пластичної форми для втілення гармонії людини та природи.

Робота Гавриленка як ілюстратора «*Vita Nuova*» збіглася з його творчою програмою. Художник заглибився в стихію сонетів не як покірливий тлумач мови віршованої на мову графічну, а як співрозмовник Данте. Занурюючись в інтелектуальну атмосферу дученто, Гавриленко зважав на те, що Данте, безумовно, не заперечував вимог Томи Аквінського до літературного твору, а саме, ясності, завершеності та узгодженості всіх його частин. Ці критерії художник сприйняв як шляхопровід у власній роботі. Водночас, на відміну від схоластичних творів та навіть від знеособленої любовної лірики провансальських поетів та авторів «нового солодко-

го стилю» (Гвініцеллі), лірика Данте є очевидною проекцією осо-
бистих реакцій поета на зовнішні обставини життя. Переживання
любові у юного Данте збігається з ідеями неоплатонізму.

Ідеалізм «Vita Nuova» віддзеркалено в ілюстраціях. Гавриленко почав роботу над композиціями відповідно до поглядів Данте. Поет вважав, що художній образ повинен мати ширше значення, ніж його буквальний зміст, бути свого роду архетипом. Аналогічне завдання в образотворчому мистецтві вирішив тоді Данте і сучасник Джотто. Він протиставив образам чуттєво-аристократичного візантинізму Чімабуе кубоподібні, приземкувато-демократичні постаті пракхристиянських персонажів. Тотожність образів молодого Данте і Джотто полягає у втіленні особистих переживань та вражень у системі загальних понять та ідей культури дученто. Вони перевищують межі приватного, конкретного, та набувають загальнолюдських значень.

Ідея щодо втілення історичної далечини, з якої плється світло безсмертної любові юного Данте до дівчини Беатріче, заполонила свідомість українського ілюстратора. За основу він узяв ідеальний образ-архетип.

Видавництво замовило один «портрет» Беатріче, Гавриленко зробив сімдесят, і зовсім не побіжних ескізів, не чернеток, а саме повноцінних малюнків, кожен з яких становить автентичний мистецький твір найвищої пластичної якості.

Гавриленко вибрал самостійний шлях, вживаючись в атмосферу Флоренції XIII століття, в її історичну далечінь, в ауру світу юного Данте. Він нікого не копіює, не стилізує зробленого до нього. Відповідно до архаїчного стилю «Vita Nuova», Гавриленко виробив власну графічну мову, захоплено студіюючи фрески Джотто. По відношенню до колег по фаху у 1965 році Гавриленко виглядав революціонером, який протиставив соцреалізму гармонію архетипу. Вдруге в українському мистецтві після відкриттів Михайла Бойчука 1920-х років (загинув у сталінському концтаборі — 1937 р.), а саме — в пластичних пошуках Гавриленка — естетика дученто набула авангардного змісту у формах «монументального ліризму».

До малюнків Гавриленка українська ілюстрація не мала образу ідеальної дантівської Донни, яку великий італієць підніс на один щабель із Богоматір'ю, порушуючи канони Середньовіччя.

У легких начерках Гавриленкового пера спокійна та лагідна увійшла Беатріче до української графіки. З'явилися варіанти світлого образу земної жінки. У «Портреті Данте», в аркупі «Беатріче з подругами» та в інших все було незвичним, ясним та переконли-

вим не менш, ніж реальні зустрічі поета з Beatrіче, його інтимні переживання, нюанси любові, що тільки-но народжувалась — все, що зберегло у «маленькій книжці» Данте виняткову свіжість прімавера. Гавриленко зробив спробу створити свій власний світ, презентувати власне уявлення про віддалену від нас епоху, в якій сяяли ті ж загальнолюдські ідеали краси, кохання й вірності, що й сьогодні хвилюють нас і будуть завжди хвилювати людство.

Архаїзовані постаті персонажів, чергування білих та заштрихованих зон, свобода від ілюзорності, сріблясте сфумато малюнків, сама найвна система накладання штрихів — усе заперечувало натуралістичну ілюстрацію, стверджувало принцип умовної обра зотворчої форми. У Гавриленкових ілюстраціях до «Vita Nuova» українська графіка звільнювалася від полону тривіальності.

Григорій Гавриленко, який нібито заблукав у часі та прийшов у ХХ століття чи з афінських пропілеїв, чи із садів Лоренцо Медічі, як парадоксально це не виглядає, відкрив шлях українському мистецтву до «неоренесансу» 1980-х років, до «neoавангарду» 1990—2000-х. Він жив і творив в аскезі та служінні ідеалу гармонії в мистецтві.

Ольга Петрова